Tarih Okulu Dergisi (TOD)
Nisan 2021
Yıl 14, **Sayı** LI, **ss.**1423-1444.

Journal of History School (JOHS)
April 2021
Year 14, **Issue** LI, **pp.**1423-1444.

DOI No: http://dx.doi.org/10.29228/Joh.50650
Authenticity process is conducted by
intihal.net

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 21-03-2021
Kabul Tarihi: 16-04-2021
On-line Yayın: 30-04-2021

Article Type: Research article
Submitted: 21-03-2021
Accepted: 16-04-2021
Published Online: 30-04-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yılmaz, H. (2021). Türkiye'de Klasik ve Tersine İç Göçlerin Dönemsel Olarak Karşılaştırılması. *Journal of History School*, 51, 1423-1444.

TÜRKİYE'DE KLASİK VE TERSİNE İÇ GÖÇLERİN DÖNEMSEL OLARAK KARŞILAŞTIRILMASI

Hasan YILMAZ[1]

Öz

Göç olgusu mekânsal yer değiştirme olarak kabul görmekte, toplumsal hayatta köklü değişimlere neden olmaktadır. Toplumun yapısında yaşanan değişimler, dönemsel ve mekânsal olarak farklılaşmakta ve içinde bulunduğu koşulların sonuçlarını taşımaktadır. Türkiye'de göçler, dönemler itibariyle farklılık göstermiş olsa da her dönem varlığını korumaktadır. Başta ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı, zorunlu veya isteğe bağlı yaşanan göçler, Türkiye'de iç göçlerin genel karakterini oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında iskân politikalarına bağlı olarak planlı iç göçler yapılmıştır. 1950'li yıllarda ise kırdan kente doğru yaşanan iç göçlerin hızlı ve plansız olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda ise iç göç ivme kazanmış ve yapısal farklılar göstermiştir. 1980 sonrası iç göçler ise; nedeni, sonucu ve yapısı değişerek yaşanmıştır. Özellikle siyasi ve ekonomik nedenler ile kamu politikalarının etkisi 1980'li yıllarda belirginleşmiş, kısa sürede kırdan kente ve metropollere doğru çözülmeler yaşanmıştır. Kentlerde artan nüfus ile birlikte toplumun yapısı büyük ölçüde değişime uğramış, sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan, 1980 sonrası yapısını değiştiren iç göç olgusu üzerinden; son yıllarda hızla değişen ve yön değiştiren, tersine iç göç karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın konusu; 1950'li, 1980'li ve 2000'li yıllarda yaşanan iç göçler olarak sınırlandırılmış, söz konusu dönemlere ait iç göçün hareket noktaları ve yönleri üzerinden analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, İç Göç, Tersine Göç, Türkiye'de Göç

[1] Dr.Öğr.Üyesi, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hyilmaz@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9212-8084

Hasan YILMAZ

The Comparison of Classical and Reverse Internal Migration Periodically in Turkey

Abstract

The phenomenon of migration is accepted as spatial displacement and causes radical changes in social life. The changes in the structure of the society differ periodically and spatially and bear the results of the conditions in which they exist. migration in Turkey, the respective periods showed differences remain even though the existence of each semester. Particularly economic, social and political reasons because of the mandatory or optional experienced immigration constitutes the general character of internal migration in Turkey. In the first years of the Republic, planned internal migrations were carried out depending on the settlement policies. In the 1950s, it is seen that the internal migrations from rural to urban areas were rapid and unplanned. In the 1960s, internal migration gained momentum and showed structural differences. Internal migrations after 1980; its cause, result and structure have been changed. Especially political and economic reasons and the effect of public policies became evident in the 1980s, and the resolution from rural areas to cities and metropolises was experienced in a short time. With the increasing population in the cities, the structure of the society has changed drastically, and social and economic problems have arisen. In this study, it started in the year 1950 in Turkey, through changing the structure of internal migration after 1980; In recent years, reverse migration is rapidly changing and changing direction. In this context, the subject of the study; It was restricted as internal migrations in the 1950s, 1980s and 2000s, and analyzes were carried out on the departure points and directions of the internal migration for those periods.

Keywords: Migration, Internal Migration, Reverse Migration, Migration in Turkey

GİRİŞ

Göç, insan hayatında ve toplumsal ilişkilerde hızlı ve köklü değişimlere sebebiyet veren bir süreçtir. Göçün neden, süreç ve mekân itibariyle farklı tasnifleri yapılmaktadır. Göçler ülke içerisinde yaşanan mekân değişikliği şeklinde olabileceği gibi, ülke dışına çıkış veya ülke dışından geliş şeklinde olabilir. Ülke içi göçler iç göç, ülke dışı göçler ise dış göç kavramıyla ifade edilmektedir.

Anadolu, tarihi geçmişinde yoğun göç hareketlerinin yaşandığı bir coğrafyadır. Anadolu'da yaşanan göçlerin Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve sonrasında da dönemsel olarak nedenleri değişse de farklı düzeylerde devamlılığı söz konusudur. Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan, Osmanlı bakiyesi topraklarda yaşayan insanların siyasi nedenlerle ülkeye yönelmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başta Almanya olmak üzere ekonomik nedenlerle vatandaşların Avrupa'ya yönelmesi, büyük ölçekli dış göç yaşanmasına neden

olmuştur. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde siyasi nedenli iskân politikalarıyla başlayan ve 1950 sonrasında dönemsel olarak nedenleri değişen büyük ölçekli iç göç hareketleri yaşanmıştır. 1950 sonrasında yaşanan iç göç hareketleri üzerinde dönemin siyasi gelişmelerinin belirleyici etkisi bulunmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'de yaşanan iç göçlerin, Cumhuriyet döneminde öne çıkan ve genel kabul gören siyasi dönemlerle ilişkilendirilerek ele alınması, iç göç süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve dönemsel karşılaştırılma yapılmasını kolaylaştıracaktır. Türkiye'de iç göçler dönemsel olarak ele alındığında; Cumhuriyetin ilanı sonrası Tek Parti Dönemi (1923-1950), Demokrat Parti dönemi (1950-1960), iki darbe ve askeri muhtıranın olduğu, siyasal ve toplumsal çatışmaların yaşandığı dönem (1960-1980), 24 Ocak kararları ve darbenin etkisinde siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizler dönemi (1980-2002), 2002 sonrasında AK Parti iktidarlarını kapsayan dönem (2002-…) olarak ele alınabilir.

Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesinden sonra hızla değişen siyasi ve ekonomik yapı, kırda yaşayanların kentlere doğru göç etmesine neden olmuştur. Nüfusun hızla artması, tarımda makineleşme ile emek gücünün azalması ve kentlerde artan sanayi yatırımları kırsaldan kopuşu, kentlere yönelimi beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de 1980'li yıllarda ANAP döneminde, yaşanan askeri darbenin de etkisiyle, sosyal ve ekonomik yaşamın değişime uğradığı görülmektedir. 1950'li yılların aksine, 1970'li yıllarda belirginleşen gecekondu olgusu, söz konusu dönemi farklılaştırmıştır. Özellikle ekonomide yaşanan gelişmeler, eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmelere, siyasi olaylar, güvenlik sorunları ve kamu tercihleri eklenince iç göçün yapısını değişmiş ve kentlerden daha büyük kentlere (metropollere) göçler yaşanmıştır.

Küreselleşme ile birlikte dünya hızla küresel köy haline gelirken (McLuhan, 2015), göç nedenleri, yönelimi ve süreçleri de farklılık göstermektedir. Artan ve gelişen sosyo-ekonomik faktörler ve kamu-özel sektörün sunduğu hizmetlerin ulaşılabilir olmasının da etkisiyle; kırsal alan birçok açıdan tekrar cazibe merkezleri haline gelmektedir. Kısaca doğala ve doğaya dönüş gibi sloganlar ile kent hayatının yorucu etkisiyle eski cazibesini yitirdiği, köy yaşamına olan ilginin arttığı görülmektedir.

Son yıllarda "şehrin iticiliği" veya "kırsalın çekiciliği" gibi kavramların yanı sıra göçü etkileyen diğer tüm faktörlerin de etkisiyle tersine göç dalgasının oluştuğu görülmektedir. Bu süreçte yaşanan göçler daha çok zaruri nedenlerden kaynaklanan ve insanların istemsiz olarak yaşadığı mekânı değiştirmesiyle oluşan

zorunlu göçlerdir. Diğer yandan başta eğitim olmak üzere sosyal nedenli yaşanan iç göçler, bireylerin kendi tercihlerine bağlı olarak değişen, isteğe bağlı göç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda gerek kamunun teşvik edici politikaları gerekse bireylerin yer değiştirme zorunlulukları veya arzuları tersine göçü başlatmıştır. Geçmiş yıllarda farklı nedenlerle olsa da özellikle ekonomik nedenler ile başlayan iç göç, günümüzde kamunun teşviki ve bireyin arzuları ile şekillenmektedir. Yaşadığımız dönemde bireyler, diğer nedenlerden daha baskın olarak, bulunduğu konumdan hoşnut olmayıp başka bir mekâna geçmektedirler.

Bu çalışmada Türkiye'de gerçekleşen tersine göç olgusu, geçmişteki iç göç örnekleriyle karşılaştırılmıştır. 2010'lı yılların ikinci yarısında yaşanan iç göç olgusunun bir nevi geçmişe veya doğala geri dönüş olarak tasvir etmek ve bundan sonraki süreçte; kırsalda başlayan ve kente uzanan iç göç yönünün, yeniden ve farklı nedenlerle kentlerden kırsala olarak değişebileceği öne sürülmektedir.

METODOLOJİ

Bu bölümde araştırma yöntemi, sınırlılıkları ve literatür özeti yer almaktadır. Söz konusu veriler ışığında sonraki bölümlerde bulgulara değinilmiş, tartışma ve sonuç bölümlerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırma; Türkiye'de 1950'li yıllarda görülen iç göçün kırsaldan kente, 1980'li yıllarda ise ağırlıklı olarak kentlerden metropollere doğru olduğunu genel bir yargı olarak kabul etmektedir. Bu yargı üzerinden, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'de iç göçün; geçmiştekilerin aksine, kentlerden kırsala, kalabalık nüfuslardan sakin yerlere ve doğal yaşamın sürdürülebileceği alanlara doğru olacağı iddiasını taşımaktadır.

Bu bağlamda araştırmada, tarihsel ve sosyolojik gelişmeler üzerinden bilgiler ve gözlemlere dayalı betimsel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Neuman, karşılaştırmalı tarihsel ve sosyolojik araştırmaların üç aşamada olabileceğini belirtmektedir (Neuman, 2006, s. 605). Buna göre;

1. Aşama: Araştırmacı sadece tek bir ülkeyi mi, birkaç ülkeyi mi veya pek çok ülkeyi mi karşılaştırıyor?

2. Aşama: Araştırmacı geçmişteki bir zaman dilimi veya yılı mı, uzun yıllara yayılmış olayları mı veya yakın geçmiş ve şimdiki zamanın üzerine mi yoğunlaşıyor?

3. Aşama: Araştırmacı nitel verileri mi yoksa nicel verileri mi kullanıyor?

Neuman'ın tarihsel ve sosyolojik araştırma yöntemini çalışmaya uyarladığımızda aşağıdaki çizelge oluşmaktadır:

Çizelge 1: Çalışmanın Yöntemine Ait Bilgiler

Birinci Aşama: Araştırma yeri	Türkiye
İkinci Aşama: Zaman dilimi	1950-1980 Arası Dönem, 1980-2000 Arası Dönem, 2000 Sonrası Dönem
Üçüncü Aşama: Analiz	Nitel veriler, tarihsel araştırma ve betimleme

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma; Türkiye'de, 1950'li yıllarda kırdan kente iç göç, 1980 sonrası özellikle siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı yaşanan kentlerden metropollere iç göç, günümüzde yaşanan veya yaşanılacağı öngörülen tersine iç göç olgusu olarak sınırlandırılmıştır. Türkiye'nin tarihsel, siyasal ve sosyolojik geçmişinde yer alan farklı olguların birden fazla neden ve sonuçları bulunmaktadır. Türkiye'de iç göçün dönemlere ayrıldığı ve dönemin koşullarına göre değişen bir yapıya büründüğü bilinmektedir. Örneğin bu çalışmada; Türkiye'de 1980'li yıllarda iç göçün kentlerden metropollere doğru yapıldığı bir yargı olarak kabul edilmiştir. Söz konusu iç göç dalgasının ekonomik gelişmeler, siyasal baskılar, eğitim ve ulaşım gibi nedenlerden kaynaklandığı bilinirken bu veri ve gözlemler çalışmanın dışında tutulmuştur. Çünkü iç göçün neden ve sonuçları başka bir çalışma alanında değerlendirilmelidir. Bu bağlamda çalışmanın sınırlılığı önem arz etmekte ve çalışmanın hipotezi olarak kabul edilen gelecek iddiası ile ilişkilendirilmektedir.

Literatür Özeti

Bu bölümde araştırma konusuna ait literatür taraması yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Türkiye'de iç göçler arasında dönemsel farklılıklar bulunduğu bilinmektedir. Bu araştırmada 1950 sonrasından 1960'a kadar olan dönem, 1980 sonrası dönem ve tersine göçün teorik alt yapısı oluşturulmuş, günümüz ve sonrası için öngörülere zemin hazırlanmıştır.

İç Göç

Göç insanlık tarihi boyunca varlığını koruyan bir olgudur. Göç, belli bir nüfusun bir bölgeden başka bir yere olan hareketliliğidir. Ancak göç, coğrafi bir yer değiştirmeden çok daha kapsamlı köklü bir içeriğe sahiptir. Sebep ve sonuçları ile sosyal, ekonomik ve kültürel öğeleri bulunmaktadır (Sağlam, 2006, s. 34). Tarihsel süreçte avcılık ve toplayıcılık dönemleri de dâhil olmak üzere doğal afetlere karşı tedbir, iklimsel değişimler ve farklı toplumlara karşı güvenlik

nedeniyle göçlerin yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda göç olgusu tarih boyunca farklı nedenlerden dolayı yaşanmış, günümüze kadar devam etmiş, nedenleri ve sonuçları ile birlikte çok önemli toplumsal bir olgu haline gelmiştir.

İç göç, belli bir zamanda, bir ülke içerisinde yerleşim yerlerinden (kent-köy) birinden diğerine yerleşebilmek amaçlı gelişen hareketler (Keleş, 1998, s. 63) olarak tanımlanmıştır. Kavramsal olarak ele alındığında göç; var olan, yani asli olan yerden, ulaşılmak istediği bir başka yere doğru yapılan hareketlerden meydana gelmektedir (Karpat, 2003, s. 3).

Küresel olarak iç göç, nicelik bakımından dış göçlerden daha etkili ve önemlidir. Ancak net sonuçlara ulaşmak dış göçler kadar kolay olmadığından etkisi daha az hissedilmektedir. 2000 yılında Uluslararası Göç Örgütü (IOM) uluslararası göçmenlerin 175 milyon kişi olduğunu beyan ederken, aynı dönemde Çin'de ve Hindistan'da toplam olarak 400 milyon kişi civarında iç göçmen olduğu bildirilmiştir (Bartram vd., 2017, s. 191).

Zaman içerisinde göçle ilgili araştırmalar arasında birtakım kurallar ortaya çıkmıştır. Bu kurallardan birisi olan göç anlayışına göre insanlar veya topluluklar; ekonomik fırsatların yetersiz olduğu yerlerden ayrılarak, fırsatların daha çok olduğu yerlere doğru yer değiştirirler (Oberai, 1990, s. 37). Göç ile ilgili önemli bir çalışma yapan ve itiş-çekiş modelini (push-pull) geliştiren Lee; yaşanılan yerde bireysel nedenlere bağlı farklılıklar olabileceğini (Aile, arkadaşlık, komşuluk gibi) ve bu durumun tüm bireylerde eşit etki oluşturmayacağından dolayı sonuçlarının da farklı olacağını ifade etmiştir (Lee, 1966; 57). İtiş ve çekiş modeline göre itici ve çekici faktörlerin farkında olan bireylerin göç kararı vermekte zorlandığı (Kleiner vd.,1986) ifade edilse de insanlar tarih boyunca mekan değiştirmektedir.

Göç teorileri arasında yaygın olarak kullanılan teorilerden biri merkez-çevre (center-periphery) yaklaşımıdır. Teori olarak otaya çıkmasında, "Bağımlılık Okulu"'nun etkisi olmuştur. Paul Baran, André Gunder Frank, Paul Sweezy, Immanuel Wallerstein ve Samir Amin gibi bağımlılık teorisini savunan ünlü düşünürlerin yer aldığı okul, dünyayı, merkez ve çevre olarak ikiye ayırmıştır (Yalçın, 2004, s. 35). Başka bir görüşe göre; merkez ile çevre arasında, karşılıklı ve zorunlu bağların olduğuna dikkat çekilmektedir. Edward Sihls ise merkez-çevre teorisinde, toplumlarda merkezler ve bu merkeze ait çevre olduğunu öne sürmektedir (aktaran Tuncel ve Gündoğmuş, 2012, s. 140).

Göç teorilerinden bir diğeri ise, ilk olarak 1966'da Everett Lee tarafından "Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)" çalışmasında öne sürüldüğü bilinen itme-çekme kuramıdır. Bu kurama göre; göç olgusunda esas teşkil eden dört ana

neden bulunmaktadır. Bu nedenler; yaşanan yer, gidilmesi hedeflenen yer, süreçteki engeller ve bireysel faktörler olarak sıralanmaktadır (aktaran Yalçın, 2004, s. 30). İtme-çekme kuramında ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin yanı sıra aileden kaynaklı nedenler gibi toplumsal boyutlarda faktörler etkili olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında göç, birden çok nedeni bir arada barındırabilen, bireylerin tercihlerine dayalı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada ekonomik gelişme ve göç ile ilişkilendirilen literatürün önemli bir kısmı, dual-ekonomi fikrine dayanmaktadır. Dual ekonomi iki önemli alan ve sektörden oluşur; kırsal alanda tarım ve kentsel alanda sanayileşme. Araştırmalara göre, ekonomik gelişme ve göçün birlikte değerlendirilmesi ile dual-ekonomi kavramı teyit edilmiştir. Bu bağlamda göç, sektörler arasındaki gelir ve istihdam farklılıkları sonucunda ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2007, s. 92). Göçe ait açıklamalar yapılırken, mevcut bulunan yerde itici, göç edilecek yerde ise çekici yönler ortaya çıkarılır ve literatürün genelinde "itici ve çekici güçler" olarak kavramsallaştırılır. Ekonomik nedenler başta olmak üzere, eğitim, sağlık, güvenlik ve doğal afetler iç göçün doğrudan veya dolaylı nedenleri olmuştur.

Esasen çok yönlü olan ve etkilerini ölçmenin zor olduğu göç olgusu üzerinde birçok ülke, sadece sosyal politika ve siyasetin bir alanı olarak görerek, bu yönde çalışmalar yapmaktadır (Borjas, 1994, s. 1714). Yapılan dar kapsamlı bu çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Çünkü sosyolojik bir olgu olarak göç, birden fazla disiplini ilgilendiren neden ve sonuçlar içermektedir. Bu bağlamda literatürün büyük bir kesiminde, iç göçün farklı boyutlarda olduğu ve bu olgunun doğal (deprem, erozyon), sosyal (eğitim-sağlık-güvenlik), siyasal (savaş-darbe) ve ekonomik (iş imkânları ve gelir arayışları) nedenlerden kaynaklandığı açıklanmaktadır.

Kırsal alanın itici olması ve kentin cazibe merkezi haline gelmesi, göçe farklı bir anlam kazandırmıştır (Fichter, 1994, s. 156). Kırsal alanda nüfus azalırken, terkedilen mekânlar fiziki açıdan yıpranmış ve buradaki sosyal yapı farklılaşmaya başlamıştır. Bu süreçte kente göçenlerde uyum süreçleri yaşanmış ve kentteki tecrübelerini kırsal alana aktarma girişimleri başlamıştır (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 16).

Türkiye'de 1950-1980 Yılları Arası İç Göç

Türkiye'de 1950 öncesinde, aşiret ve yörük tarzında göçerliğin ve buna bağlı hâkim yer değiştirmenin daha çok ovalar ve dağlık kesimler arasında, mevsimlik tarzda olduğu bilinmektedir. Anadolu'da köylerde görülen toprak ağalığı bu dönemde güçlü olmuştur. Kapitalist üretim tarzından kaynaklanan

ekonomik değişimler kırsal alanı da etkilemekte ve köylüler hızla hayvanlarını satmakta ve borçlanmaktadır. Ancak dünya pazarlarına açılım dönemlerinde köylüler güçlenmiş ve ağalık zayıflamıştır (Akşit, 1998, s. 23-24). Bir üretim ve yaşama biçimi olan göçerlikle; köyden köye, köyden kente, kentten kentte, kentten metropole olan göçler birbirinden farklıdır. Ayrıca doğal afetler, kuraklık, heyelan veya deprem sonucu yaşanan göçler ile siyasi kararlar ve kamu politikaları sonucu yaşanan zorunlu göçleri karıştırmamak gerekmektedir (Tekeli, 1998, s. 19).

II. Dünya Savaşı sonrası iki kutup olarak ayrılan ve yeniden yapılanmaya çalışan bir dünya düzeni oluşmuştur. Türkiye, cephelerde yer almadığı bu savaştan oldukça etkilenmiş ve ekonomik açıdan yıpranmıştır. 1946'da çok partili hayata geçiş denemesinin başarısızlığa uğraması da eklenince, bu dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan zor olduğu aşikârdır. 1950'de Adnan Menderes'in iktidara gelişi ile birlikte her alanda değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Özellikle tek parti iktidarlarının sona ermesi ve Demokrat Parti'nin seçim kampanyaları boyunca millilik vurgusu yapması, büyük beklentilere yol açmıştır. Bu bağlamda hükümeti politikaları ve konjoktürel gelişmeler kırsaldan kente doğru iç göçün oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye'de 1950'li yıllarda iç göç yaşanmasında etkili olan faktörler arasında nüfusun hızla artması, traktör ve makinelerin tarımda yer alması, yollar, köprüler ile ulaşımda yaşanan gelişmeler ve sanayileşme hamlesi yer almaktadır. Sanayileşmenin tarımda etkili olması ile birlikte kentlerde fabrikaların kurulması; kentleşme kavramını bu olguya dâhil etmiştir (Yalçın, 2004, s. 112).

Türkiye'de her dönem farklı nedenlerle göçler yaşanmış ve göç olgusu sürekliliğini korumuştur. Cumhuriyet ile birlikte soydaş göçleri ve nüfus mübadelesi politikaları, göçü şekillendirmiştir. Türkiye, 1960'lı yıllarda Avrupa başta olmak kaydıyla, diğer ülkelere göç veren bir ülke konuma gelmiştir (Erdoğan & Kaya, 2015).

1950'li yıllarda göç olgusu, seçmenlerin davranışında etkisini göstermiştir. Seçmen davranışına göre; yoksulluktan etkilenen ve iç göçün ilklerinden olan bu dönemde milli ve yerli söylemlerin de etkisiyle, seçmenler muhafazakâr partilere yönelim göstermiştir (Günlü, 2002, s. 294). Bu dönemde siyasetin göç üzerinde ve seçmen davranışında etkili olduğu görülmektedir. Siyasetin şekillendirdiği göç ile kentler nüfus açısından hızla ve plansızca kalabalık hale gelmiştir.

Türkiye de 1950'li yıllarla birlikte hızlanan köyden kente göçün, tarım ve toprak boyutu oldukça önemlidir. Tarımın modernleşmesi, toprak sahipliğinin değişimi, topraksızlaşma veya toprakların belirli ellerde toplanması gibi

etkenlerle kırsal nüfus kente doğru hızla göç etmiştir. Bu iç göç dalgası 1950'li ve 1960'lı yılların içgöçünü oluşturmuştur. Yaşanılan bu dönem, kırsaldan, köyden ve köylülükten farklı nedenlerle de olsa bir an önce uzaklaşma dönemi olmuştur (İçduygu ve Ünalan, 1998, s. 43). Köyde artan nüfus, yetersiz ve iyi paylaşılamayan toprak, doğal afetler, kan davaları, terör ve güvenlik sorunları kırsalın itici yönleri olurken; kentin farklılığı ve cazibesi, daha iyi eğitim düşüncesi, çalışma hayatına dair ümitler ve ulaşım imkânları gibi özellikler de kentin çekici yönleri olmuştur (Yalçın, 2004, s. 114).

Göçün farklı sebepleri olsa da sonuçları pek değişmemektedir. 1950 yılında nüfusun %18'i kentlerde, %82'si kırsal alanda yer almış, kent nüfusu hızlı bir şekilde artmıştır. Yaşanan hızlı göçün sonucunda 2000 yılında kent nüfusunun oranı %75-85'lere kadar yükselmiştir (Balcıoğlu, 2007, s. 15).

Türkiye'de 1980 öncesi yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler bu dönemin göç olgusuna zemin hazırlamıştır. Planlı kalkınma dönemlerinde politikalar ile teşvik etmek, denetlemek ve önlemek için iç göç olgusu üzerinde politikalar geliştirilmiştir.

Bu dönemin emek üzerine kurulu işçilik dönemi olduğu kabul edilmektedir. Kırsaldan kente hareket eden ve burayı mesken tutan insanlar, kent hayatına alışabilmek için bir süreç yaşamış ve sonunda kendi düzenlerini oluşturmuştur. Göçenlerin büyük bir kısmı sanayide yer bulamayınca kendi işlerini oluşturmaya başlamış, kente ve kırsala ait olmayan yeni bir soyutlaşmış alanla karşılaşmışlardır. Bu durumun bir sonucu olarak gecekondu bölgeleri hızla artmaya başlamıştır. 1990'ların başında Türkiye'de her üç konuttan biri olan gecekondularda yaklaşık dokuz milyon insan yaşamıştır (İçduygu, Sirkeci & Aydıngün, 1998, s. 223). Bu dönemde, Türkiye'de, kırsaldan kentlere yapılan göçler, özellikle doğuda yer alan illerden, sanayileşmeye başlamış batıdaki illere doğru yaşanmıştır.

1970'lerde başlayan ve gecekondu dönüşümünü başlatan süreç, 1980'li yıllara ait özel ve zor koşullarını hazırlamıştır. Bu dönemde kuruldukları anda kent dışında olan gecekondular, kentlerin büyüme hızı sonucunda kente dâhil olmuş ve kentin içinde yer almıştır. Gecekondu sahipleri, yapılarını koruyarak satmak ve kiralamak yollarını aramış veya yapılanın yerine kaçak bina yapmayı tercih etmiştir. Bu durumda gecekondu alanları çevresinde dönüşüm yaşanmıştır. Bu süreçte gecekondu sadece bir barınma alanı değil, kentte oluşan yeni bir rant alanı olmuştur. Böylelikle 1980 sonrasında zorlu süreçlerde, kentte hayata tutunabilmenin temel faktörü olmuştur (Işık & Pınarcıoğlu, 2002, s. 164).

Türkiye'de 1980 Sonrası İç Göç

Türkiye'de 1980'li yıllarda başlayan 1990'lı yıllarla birlikte hızlanan zorunlu göç olgusunu burada vurgulamak gerekir. Öncelikler kırsaldan yakın kentlere, oradan da civar il veya bölgelere doğru yapıldığı bilinmektedir. Sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan bu iç göçlerde, güvenlik ve gelir gibi nedenler öne çıkmıştır. 1980 yılından sonra iç göçün nedenleri de değişen dünyadan etkilenmiş, sosyal, ekonomik nedenlere bir de siyasi nedenler ve güvenlik sorunları eklenmiştir. Böylesi bir durumda kimi aileler ekonomik nedenlerden değil güvenlik nedenlerinden dolayı evlerini terk edip daha güvenli bir yer olarak gördükleri kentlere yönelmişlerdir. Kente göç eden bireyler, kentte istihdam sorunları ile karşılaşmış ve geçim sıkıntıları yaşanmıştır. Bu durum ise kent suçları, gecekondulaşma, çarpık yapılaşma gibi birçok kentsel soruna zemin hazırlamıştır. 1980'li yıllar sonlarına doğru küresel ölçekte gelişen yeni siyasal akımların da etkisiyle göç nedenleri ve sonuçları da değişmiştir. Bu hızlı değişimden en fazla etkilenenlerin başında kentler yer almaktadır. Kentler hızlı göç ve çarpık yapılaşmanın etkisiyle karmaşık bir yapıya bürünmüştür.

Türkiye'de 1980 sonrası dönemde yaşanan ülke içi sorunlar, bölgesel farklılıklar ve etnik sorunlar göç olgusunu derinden etkilemiştir. Ülke içinde iç göçü yaşayanlar; mağdur, suçlu veya sosyal problem olarak algılanmıştır. Ortaya çıkan yeni kentli yoksul sınıf ve karşılaştıkları sorunlar, sosyal ve ekonomik açıdan önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu noktada göçmenler, geri dönüş veya bütünleşme üzerine tartışmalara konu olmuşlardır (Kaya, 2009, s. 68). Türkiye'de daha önceki dönemlerde yaşanan iç göçlerden farklı olduğu noktasında genel kabul oluşan 1980 sonrası göçler, ülke yönetimini oldukça zorlamıştır. Özallı yıllar olarak bilinen 1980 sonrası dönemde, artan terör olayları ve güvenlik sorunları nedeniyle zorunlu göçlerin yaşandığı yıllara sahne olmuştur. Özellikle büyükşehirler zorunlu göç dalgasından olumsuz etkilenirken, göç edenlerin önemli bir kısmı da yakın kentlere yönelmiştir. 1987'de çıkarılan OHAL kanunu kapsamında kamu güvenliği gerekçesiyle Doğu ve Güney Doğu'da bazı yerleşim birimlerinin boşaltılması, dönemin iç göç hareketliliğinin başlıca nedeni olmuştur (Adıgüzel, 2016, s. 43).

Türkiye'de 1980'li yıllarda göç olgusu diğer yıllara göre yapısal farklılıklar göstermiştir. Bu döneme damga vuran faktörler arasında; yaşanan askeri darbe, kamuda ekonomik politikalarının dönüşümü, liberal ekonomi politikalarının özendiriciliği, eğitimin kentlerde görece nitelikli hale gelmesi ve kırsala göre daha ulaşılabilir olması, ulaşım olanakları ve iletişim araçlarının etkisi yer almaktadır. Tüm bu nedenler ile kentler farklı kimliklere bürünmüş ve

var olan kırsaldan-kente doğru olan iç göçün yönü, kentten-büyük kentlere, metropollere şeklinde değişmiştir.

Türkiye'de 2000 Sonrası İç Göç

Türkiye'de 2000'li yıllarda iç göç hareketliliğine bakıldığında, daha çok eğitimli, nitelikli iş gücü, tayin ve atamalar, yoksulluk ve iş arama konuları öne çıkmaktadır (Koyuncu, 2015, s. 49). Bu noktadan bakıldığında iç göçün yapısı ve yönü değişikliğe uğramış ve iç göçler, kentlerden daha büyük kentlere doğru yapılmaya başlamıştır. Bir başka açıdan, iç göçün geçmiş dönemlerde yaşandığı gibi kırdan kente doğru olan yönünün değişmesi, iç göç yoğunluğunu azaltmamıştır (Adıgüzel, 2016, s. 44).

Tablo 1

Türkiye'de Şehir ve Köy Nüfusu, 1927-2018

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Şehirdeki Nüfus Oranı %	Köydeki Nüfus Oranı %
1927	13 648 270	3 305 879	10 342 391	24,22	75,78
1935	16 158 018	3 802 642	12 355 376	23,53	76,47
1940	17 820 950	4 346 249	13 474 701	24,39	75,61
1945	18 790 174	4 687 102	14 103 072	24,94	75,06
1950	20 947 188	5 244 337	15 702 851	25,04	74,96
1955	24 064 763	6 927 343	17 137 420	28,79	71,21
1960	27 754 820	8 859 731	18 895 089	31,92	68,08
1965	31 391 421	10 805 817	20 585 604	34,42	65,58
1970	35 605 176	13 691 101	21 914 075	38,45	61,55
1975	40 347 719	16 869 068	23 478 651	41,81	58,19
1980	44 736 957	19 645 007	25 091 950	43,91	56,09
1985	50 664 458	26 865 757	23 798 701	53,03	46,97
1990	56 473 035	33 326 351	23 146 684	59,01	40,99
2000	67 803 927	44 006 274	23 797 653	64,90	35,10
2010	73 722 988	56 222 356	17 500 632	76,3	23,7
2016	79 814 871	73 671 748	6 143 123	92,3	7,7
2018	82 003 882	75 666 497	6 337 385	92,3	7,7

Kaynak: TÜİK, 2020a.

Türkiye'de 2000'li yıllara kadar olan ve bu dönem sonrasında değişen nüfus verisi üzerinden oluşturulan tablo ile özellikle 2010 sonrasında köydeki nüfusun azaldığı görülmektedir. Türkiye'de şehir ve köylere ait bilgilerin yer aldığı tablo incelendiğinde; 1950 yılı başlarında nüfusun %74,96'sı (ortalama dört kişiden üçü) köylerde yaşamaktadır. Bu dönemden sonra köydeki nüfus oranı, ortalama yıllık %3 azalarak, 1980 yılına gelindiğinde %56,09 olarak hesaplanmıştır. Buna göre; 30 yılda nüfusun 18,87'si (ortalama beş kişiden biri) köyden kente göç etmiştir. Yine aynı tabloya göre 1980-2000 arası dönemde, aradan geçen 20 yılda, köydeki nüfus toplamda %20,99 (ortalama beş kişiden

biri) azalmıştır. Bu bağlamda 1950-1980 arası dönemde 30 yılda gerçekleşen azalma, bir sonraki (1980-2000) dönemde 20 yılda yaşanmıştır. Bu durum ise iç göçün hızının arttığını açıkça göstermektedir.

Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'de yaşananlar sonucunda, 2011 yılında başlayarak kitlesel göçler yaşanmıştır. Çoğunlukla Hatay, Kilis, Gaziantep, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Mersin başta olmak üzere Türkiye'de 73 ilde Suriyeli göçmenler bulunmaktadır. Göçmenler ucuz iş gücü olarak değerlendirilmekte, ayrışmalara maruz kalmakta ve dışlanmaktadır (Tümtaş & Ergun, 2016, s. 1351). Bu durum kentin sosyo-ekonomik yapısını değişime uğratmakta ve iç göçü bir şekilde etkilemektedir.

Mayıs 2020 rakamlarına göre kayıtlı göçmenlerin %64,4'ü Türkiye'dedir (UNHCR, 2020). Bu orana göre; 5,5 milyon kayıtlı göçmenin 3,5 milyondan fazlası Türkiye'de yaşıyor demektir. 83 milyon vatandaşın yaşadığı Türkiye'de 3,5 milyon göçmen iç göç hareketliliğini etkilemektedir.

Türkiye'de Tersine İç Göç

Tersine göç kavramı, daha önce göç alan yerlerden, göç veren yerlere doğru yapılan göçler anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre, teknolojik gelişmeler, yeni istihdam olanakları, tarımda büyüme, kırsal üretimde artış gibi öne çıkan faktörler tersine göçe neden olmaktadır (İslamoğlu vd., 2014, s. 76).

Tersine iç göç olgusu Türkiye özelinde incelendiğinde, iki teori ve kuramın bu olguda etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu teoriler birbirinden farklı olsa da birbirini etkileyen "Merkez-Çevre" ve "İtme-Çekme" kuramlarıdır. Çalışmada bahsi geçen teoriler incelendiğinde tersine göçün birçok yönü ile Türkiye'de oluşmaya başladığını söylemek mümkündür. Diğer yandan Türkiye'de iç göç olgusu üzerinden yaşanan tersine göçler değerlendirildiğinde, özellikle devletin uyguladığı politikalar ve projeler ile kırsal gelirin artırılması hedefi öne çıkmaktadır. Örneğin Türkiye'de kır-kent ayrımını giderebilmek ve tarımı desteklemek amacıyla belirli dönemlerde teşvik politikaları uygulanmış ve günümüzde uygulanmaya devam etmektedir.

Göç konusunda önemli bir faktör olan tarımın geliştirilmesi için, 2000'li yıllarda kırsal alanı ve çiftçiyi destekleyici yapılar gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde 2007 yılında Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kurulmuştur (TKDK, 2020). TKDK Başkanı Ahmet Antalyalı, kamu politikaları ve kurumsal destekleri sonrasında kırsal kesimin kentle arasındaki farklılıkların azaldığını belirterek, bu süreçte

sadece büyükşehirlerden ve kentlerden değil yurtdışından gelip yatırım yapanların olduğunu belirtmektedir (Milliyet, 2017).

Türkiye'de tersine göç ile ilgili kurumsal bir çalışmaya İstanbul Büyükşehir Belediyesi öncülük etmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi yakın geçmişinde yürüttüğü köye-memlekete dönüş yardımlarını, 2014 yılı Kasım ayında Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde "Tersine Göç Projesi" olarak kurumsal hale getirmiştir. İstanbul'a farklı nedenler ile gelip barınamayanlara yönelik olarak hazırlanan proje kapsamında vatandaşa çeşitli hizmetler sunulmaktadır (İBB, 2020).

Siyasal otorite birtakım nedenler ile köye-memlekete dönüş tarzında destekler uygulayarak tersine göçü teşvik etmektedir. Türkiye'de ilgili bakanlıklar başta olmak üzere TKDK, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), TİGEM (Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü), Tarım Kredi Kooperatifleri gibi kurumlar ile tersine göç desteklenmektedir. Söz konusu destekler için gerekli finansman, gerek kamu bankaları ile anlaşmalı olarak gerekse özel bankalar tarafından sağlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'deki genç nüfusun kırsaldan uzaklaşmasını önlemek için 2019 yılında "Uzman Eller" projesini başlatmıştır. Söz konusu proje kapsamında, üretimde verimliliği arttırmak için kırsalda yaşamayı taahhüt eden, tarım, hayvancılık ve gıda alanlarında eğitim almış meslek yüksekokulu veya üniversite mezunlarına ait projelere 100 bin lira hibe desteği öngörmüştür (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

BULGULAR

Türkiye'de dönemsel olarak yaşanan iç göçlerin neden ve sonuçları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaları özetle aktarmak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bulguları arasında iç göç olgusuna ait ve iç göçü önemli ölçüde etkileyen birtakım notlara yer verilmiştir. Bu notlar, çalışma bulgularına zemin hazırlamış ve aşağıda sıralanmıştır:

1. İç göçe ait bilgilerin, nesnel veriler üzerinden kayıt altına alındığı bilinmelidir. Örneğin, 1970 yılı nüfus sayımında ikamet yeri sorulmaya başlanmıştır. Bu nedenle 1970 öncesindeki verilerde beş yıllık daimî ikamet yeri sorulmadığından dolayı 1965 sonrası veriler (İçduygu & Ünalan, 1998, s. 46) iç göç hareketlerini daha doğru ve nesnel aktarmaktadır. Esasen 1970 öncesi doğum yeri esas kıstas olarak ele alınmıştır.

2. Nisan 2008'de ilgili dönemdeki adıyla T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)" çalışmasını yayımlamıştır. Söz konusu çalışmada Türkiye'de "Genel Nüfus Sayımı" dönemleri arasında göçenlerin sayısal boyutları, sosyo-ekonomik yapıları ve yerleşim yerleri bazında dağılımları ile göçe sebep olan konular ve değişimler değerlendirilmiş ve 1965-2000 yılları arasında Türkiye sınırları içinde göçlere ait profil oluşturulmuştur (DPT, 2008).

Türkiye'de en fazla insanın yaşadığı il olan İstanbul'daki yoğun nüfus, trafik ve ulaşım sorunları üzerinden örnekleme konu edilmesi uygun görülmektedir. Türkiye'de nüfus hareketliliğinin olduğunu ve bu hareketliliğin günümüzde metropollerden kırsala doğru yaşandığını ifade eden çalışmada, bir metropol olarak İstanbul, karşılaştırma yapmaya müsait bir yerleşim birimidir. Yukarıda yer alan notlar ve analizler sonucunda aşağıdaki diğer bulgulara da ulaşılmıştır. İlk olarak İstanbul'a ait yıllara göre nüfus ve göç sayıları örneklem olarak ele alınmış, bu veriler ile çalışmanın hipotezine katkı sağlanmıştır.

Tablo 2.
İstanbul İline Ait Yıllara Göre Nüfus ve Göç Sayıları (Kaynak: TÜİK, 2020b.)

Yıllar	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net göç
1985	5 068 512	576 782	279 184	297 598
1990	6 433 569	995 717	339 040	656 677
2000	9 044 859	920 955	513 507	407 448
2010	13 255 685	439 515	336 932	102 583
2016	14 804 116	369 582	440 889	- 71 307
2018	15 067 724	385 482	595 803	- 210 321

Tablo 3.
İstanbul'dan Başka İllere Göçler (Kaynak: TÜİK, 2020b)

	2010	**2016**	**2018**
Aydın	2517	4895	6368
Balıkesir	7110	9479	14729
Bayburt	956	6404	3130
Çanakkale	3827	7116	9189
Çankırı	3073	3401	14791
Giresun	7599	17935	21277
Gümüşhane	2679	8587	10688
Kastamonu	6182	8780	14507
Muğla	5006	7914	13056
Ordu	12685	21420	30036
Rize	4771	4934	14705
Sinop	5409	4406	11834
Sivas	8301	5430	18625
Tokat	11843	17305	25336

İstanbul ili örneklem alındığında, tablo verileri doğrultusunda, sadece İstanbul özelinde şu analizler yapılabilmektedir;

- İstanbul nüfusu artışını sürdürmektedir.
- 2000'li yıllara kadar düzenli artan net göç, bu dönemden sonra düşüşe geçmiştir.
- 2016 ve 2018 yıllarında İstanbul'un aldığı göç azalmış, verdiği göç artmıştır. Bu durum ise net göçün eksi bakiye göstermesine sebep olmuştur.
- Bu bağlamda 2016 ve 2018 yılları verilerine dayanarak, İstanbul'da tersine göç yaşandığı söylenebilir.
- Tablo 3'te, 2010'dan 2018 yılına kadar geçen sürede, İstanbul'un verdiği göçlerin iki katı ve üzerine çıktığı kentlere ait, göç rakamları bulunmaktadır. Buna göre; verilen göçler bölgesel olarak değerlendirildiğinde, yedi kent ile Karadeniz Bölgesi ilk sırada yer alırken, üç kent ile İç Anadolu, İkişer kent ile Ege ve Marmara yer almaktadır.
- Tablo 3'teki kentler, diğer büyük kentler ile karşılaştırıldığında; ağır veya hafif sanayilerinin, ulaşım sorunlarının, hava kirliliklerinin Türkiye'deki büyük kentlere göre daha az olduğu değerlendirilmektedir.
- Tablo 3'teki kentlerin nüfus verilerine bakıldığında, iller arasında en kalabalık kentlerin Balıkesir ve Aydın olduğu (Türkiye geneli, sırasıyla 17. ve 20.) görülmektedir. Türkiye'de nüfusu en az olan ilk on kent arasından üçü (İkinci Bayburt, beşinci Gümüşhane, yedinci Çankırı) ilgili tabloda yer almıştır (TÜİK, 2020a).
- İstanbul'dan göçlerin sahil kentleri, iç kesimlerdeki görece orta veya az nüfuslu yerler olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmanın önemli tartışma konuları aşağıdaki soruların cevaplarına göre şekillenmiştir. Bu sorulara aranan yanıtlar ile esasen çalışmanın sınırlılıklarını belirlenmekte ve bir gelecek öngörüsünde bulunabilmeyi olanaklı hale getirmektedir. Bu bölümde derlenen sorulara esasen sonuç bölümünde yer alan değerlendirmeler ile cevaplar verilmektedir.

1. Türkiye'de iç göçlerin tarzı ve yönü değişiyor mu? Değişiyorsa, bunun 1950 ve 1980'li yıllardaki iç göçlerle nasıl karşılaştırılabilir?

2. Türkiye'de iç göçler 2000 sonrasında nasıl yaşanmaktadır ve günümüzde nasıl devam edecektir?

3. Türkiye'de devletin sunduğu olanaklar göçün yönünü nasıl etkilemektedir?

Göç olgusu bir ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısındaki değişimlerin topluma yansıdığı önemli bir sosyolojik gelişmedir. Tek başına sosyal yapı ile açıklanmayacağı gibi küresel konjonktürle de yakından ilgilidir.

Türkiye'de iç göçün 1950'li yıllarda daha çok kırdan kente doğru, plansız ve hızlı bir şekilde olduğu görülmektedir. Dünyada bu dönemde II. Dünya Savaşı'nın bıraktığı izleri silmeye çalışılırken, Türkiye'de kente yönelik hareketlilik önem kazanmıştır. Türkiye'nin tarım ve sanayideki ilerleme çabaları öne çıkmış ve plansız kente doğru göçler yaşanmıştır.

Türkiye'de 1980'li yıllarda yaşana iç göçlerde ekonomik ve siyasal gelişmeler etkili olmuştur. Askeri darbe ve ekonomide yaşanan gelişmeler göçün tarzını ve yönünü değiştirmiştir. Diğer yandan kamu politikaları ve güvenlik kaynaklı kısmen zorunlu yer değiştirmeler de bu dönemde görülmüştür. Bu dönemde göçler kentlerden büyükşehirlere İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa gibi ekonominin güçlü olduğu yerlere doğru olmuştur.

Yirmi birinci yüzyıl her açıdan farklı gelişmelere sahne olmuştur. Özellikle yaşanan son yirmi yılda sosyal hayattan, ekonomiye, kültürel yapılardan kitle iletişim araçlarının etkinliğine varana kadar birçok alanda olağanüstü hızlı ve farklı gelişmeler olmaktadır. Buna bağlı olarak yaşanan bu değişimler, insanın ikamet anlayışında ve yerleşim tarzında değişimleri beraberinde getirmiştir. Genel olarak bireyler; geçmişte var olan nedenlerin yanı sıra, tamamen kendi isteklerine ve birtakım teşviklere göre göç edebilmektedir. Dolayısıyla insanların daha önceleri zorunlu olarak yaşadığı iç göçler, geçmişe ait nedenleri halen korusa da günümüzde başka nedenler ile de yapılabilmektedir.

Türkiye'de simgesel olarak kalsa da üst gelirlilerin sahil kıyılarında köylere yöneldikleri bilinmektedir. Son yıllarda, köye yerleşme, doğal yaşama dönüş söylemleri karşılık bulmakta ve özellikle popüler kişiler ve yüksek gelirlilerin başlattığı bu süreç artarak devam etmektedir. Esasen yüksek gelir grubuna ait kişilerin başlattığı kabul edilen bu sürecin; son yıllardaki iç göç hareketliliği dikkate alındığında, orta gelir gruplarını da etkilediği görülmektedir.

İstanbul örneklemini temel alarak; son yıllardaki net göç sayısı da dikkate alındığında, Türkiye'de tersine göç olgusu yaşandığı söylenebilir. Bulgular bölümünde yer alan verilere göre, İstanbul ile aynı bölgede yer alan Çanakkale ve Balıkesir'in bu tabloda yer almasının sosyal, ekonomik, kültürel nedenlerinin olduğu düşünülmektedir. Ancak bölgedeki diğer kentlere göre yaşam kalitesi, hava kirliliği ve diğer sosyo-psikoloijk faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Buna göre tersine göç olgusunda ekonomik yönlü nedenler olsa da son yıllarda sosyo-psikolojik faktörlerin de etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Yaşanan tersine göçlerde kent ile köy arasındaki farklılıkların azalması önemli etken olmaktadır. Kentlerin yoğun nüfusa sahip olması ve giderek kalabalıklaşması, buna bağlı olarak trafik yoğunluğunun yaşanması, hava kirliliğinin artması gibi faktörler tersine göçün nedenleri arasındadır. Diğer yandan kentlerin dikey mimari politikaları ile devasa binalar ile dolup taşması, insanların topraktan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin önemli bir kesiminin deprem kuşağında yer alması ve buna bağlı olarak insanların deprem korkusu yaşaması; insanları yüksek katlı binalardan yere yakın, az katlı müstakil binalara yöneltmektedir. Bunların yanı sıra kentlerde suç oranlarının artması da tersine göç olgusunda etkili olmaktadır. İnsanların yoğun kalabalıklar arasında azalan sosyal ilişkileri, tersine göçü etkileyen bir faktör sayılabilir.

Kırsal alanın son yıllarda yaşadığı olumlu dönüşüm tersine göçü hızlandırmaktadır. Kırsaldaki değişimin nedenleri arasında kentlerde yaşanan olumsuzlukların etkili olduğu bilinmektedir. Bunların yanı sıra tersine göç olgusunda, terör ve güvenlik sorunlarının azalması, bireylerin temiz havaya, toprakla buluşmaya ve doğal yaşama dönüş hedefleri, ulaşım imkânlarının artması, iletişimin her yerde yaygınlaşmaya başlaması gibi nedenler etkili olmaktadır. Bir diğer yandan insanların önemli bir kısmının kırsalda komşuluk başta olmak üzere sosyal ilişkilerini geliştirme çabası da önem arz etmektedir. Kamunun teşvik ve destekleri de (TKDK'nın köye dönüş projeleri gibi) kırsal alanı cazibe yerleri olarak göstermekte ve etkili olmaktadır.

Son olarak küresel salgın olarak kabul edilen koronavirüs (Covid-19) hastalığı süreci sosyolojik sonuçları beraberinde getirmiştir. Sosyolojik açıdan bir sorun olarak görülse de insanların hastalık korkusu nedeniyle daha sakin yerleşim yerlerini kalıcı olarak tercih ettikleri söylenebilir. Emlak uzmanları ise insanların müstakil yaşama, kır hayatına ve sakin yerlere yöneldiklerini söylemektedirler. Bu durum ise geçmiş dönemlerin aksine, kentin iticiliği kırsalın çekiciliği ile ifade edilebilir. Bu durum ise sağlık nedenli tersine göçlere örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Yayınevi.

Akşit, B. (1998). İç göçlerin nesnel ve öznel toplumsal tarihi üzerine gözlemler; köy tarafından bir bakış. A. İçduygu (Ed.) *Türkiye'de İçgöç Bolu-Gerede Konferans 6-8 Haziran 1997* içinde s. 22-37, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*. Elit Kültür Yayınları.

Bartram, D., Poros, M.V. & Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (Çev: I. A. Tuncay). Hece Yayınları.

Borjas, G. J. (1994). The economics of ımmigration. *American Economic Assocation*, 32(4), 1667- 1717.

Çelik, F. (2007). Türkiye'de iç göçler: 1980-2000. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 87-109.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2008). *Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000).* DPT Yayını.

Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(1), 9-22

Erdoğan, M. & Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir?* (Çev: N. Çelebi). Atilla Kitabevi.

Günlü, R. (2002). Türkiye'deki kentsel değişimler ve siyasal bilinç, kentleşme göç ve yoksulluk, A. Alpay Dikmen (Ed.), *7. Ulusal Sosyal Bilimleri Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde. Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2002). *Nöbetleşe Yoksulluk-Sultanbeyli Örneği.* İletişim Yayınları.

İçduygu, A., Sirkeci, İ. & Aydıngün, İ. (1998). Türkiye'de içgöç ve içgöçün isçi hareketine etkisi. A. İçduygu (Ed.) *Türkiye'de İçgöç Bolu-Gerede Konferans 6-8 Haziran 1997* içinde s. 207-244. Tarih Vakfı Yurt yayınları.

İçduygu, A. & Ünalan, T. (1998). Türkiye'de içgöç: Sorunsal alanları ve araştırma yöntemleri. A. İçduygu (Ed.), *Türkiye'de içgöç konferans Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997* içinde s. 38-55. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İslamoğlu E., S. Yıldırımalp & A. Benli (2014). Türkiye'de tersine göç ve tersine göçü teşvik eden uygulamalar: İstanbul ili örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 3(1), 68-93.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) (2020). *Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Yardım Çalışmaları*. Erişim adresi: https://sosyalhizmetler.ibb.gov.tr/shmyardim.html, Erişim tarihi: 27.03.2020

Karpat, K. H., (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri,* (Çev. Bahar Tırnakçı). Türkiye ekonomik ve toplumsal tarih vakfı yayınları.

Kaya, A. (2009). *Türkiye'de İç Göçler, Bütünleşme mi Geri Dönüş mü, İstanbul-Diyarbakır-Mersin.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Keleş, R. (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. İmge Kitabevi.

Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*. Hikmetevi Yayınları.

Kleiner, R.J., Sorensen, T., Dalgard, O.D., Moum, T. & Drews, D. (1986). International migration and ınternal migration: A comprehensive theoretical approach, in Glazier, I. A. & De Rosa, L. (eds) *Migration Across Time and Nations.* Holmes and Meier.

Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, 3, 47-57.

Mcluhan, M. (2015). *Global Köy (The Global Village)* (Çev: Bahar Öcal Düzgören). Scala Yayıncılık.

Milliyet (2017). *Kırsal Yatırım Destekleri, Göçü Tersine Çevirdi*. https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kirsal-yatirim-destekleri-gocu-tersine-cevirdi. Erişim tarihi: 27.03.2020

Neuman, W. L. (2006). *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative Approaches*. 6. Edition of Pearson Education Inc. Allyn & Bacon.

Oberai, A. S. (1990). *Migration, Urbanisation and Development*. ILO.

Sağlam, S.(2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 32-44.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2019). *Köye Dönen Gence 100 Bin TL Hibe.* https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4258/Koye-Donen-Gence-100-Bin-Tl-Hibe, Erişim tarihi: 29.03.2020.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de içgöç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi. A. İçduygu (Ed.) *Türkiye'de İçgöç Bolu-Gerede Konferans 6-8 Haziran 1997* içinde s. 7-21. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TKDK, (2020). Tarım ve kırsal kalkınmayı destekleme kurumu. https://www.tkdk.gov.tr/, Erişim tarihi: 27.03.2020

Tuncel, G. & Gündoğmuş B. (2012). Türkiye siyasetinde merkez-çevrenin dönüşümü ve geleneksel merkezin konumlanma sorunu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 137-158.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020a). *Şehir ve Köy Nüfusu 1927-2000*. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047, Erişim tarihi: 25.03.2020.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020b). *İstanbul İline Ait Yıllara Göre Nüfus ve Göç Sayıları*. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist Erişim tarihi: 25.03.2020

Tümtaş, S. & Ergun C. (2016). Göçün toplumsal ve mekânsal yapı üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(21), 1347-1359.

Türkiye İstatistik Yıllığı (2012). *Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu*. TÜİK Yayın No: 3933.

UNHCR (United Nations Refugee Agency) (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (2020). *Suriye Bölgesel Mülteci Yanıtı.* https://data2.unhcr.org/en/situations/syria. Erişim tarihi: 3.6.2020

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.

EXTENDED ABTRACT

Introduction: Migration is a process that causes rapid and radical changes in human life and social relations. There are different classifications of migration in terms of cause, process and location. Migrations can be in the form of a change of place within the country, as well as out-of-country or arrival from abroad. In-country migrations are expressed by the concept of internal migration, and out-of-country migration.

In this context, internal migration experienced in Turkey, to be addressed with the Republican era prominent and widely accepted political era, will provide a better understanding of the migration process and would facilitate the comparison made periodically. Taken as periodic internal migration in Turkey; The number of the One Party (1923-1950), the Democratic Party period (1950-1960), the number of coups and military memorandum, the period of political and social conflicts (1960-1980), the effects of the coup on January 24 The period of political instability and economic crises (1980-2002) can be considered as the period covering the AK Party government after 2002 (2002-…).

Literature Search: Internal migration is defined as the movements developed to be able to settle from one of the settlements (city-village) within a country at a certain time (Keles, 1998, p.63). Considered conceptually, immigration; consists of movements that exist from the existing, that is, from the original to another place it wants to be reached (Karpat, 2003, p.3). When the reverse phenomenon of internal migration in Turkey examined specifically, it is observed that the two

theories and effective in this case. Although these theories are different from each other, they are "Center-Environment" and "Push-Pull" theories that affect each other.

Method: This research; Internal migration from rural to urban seen in the 1950s in Turkey, while in 1980 it was mainly towards the metropolitan areas of the city are considered to be a general judgment. Out of this judgment, in the first quarter of the 21st-century internal migration in Turkey; Contrary to the past, it claims to be from cities to rural areas, from crowded populations to calm places and areas where natural life can be sustained.

In this context, descriptive research method based on information and observations over historical and sociological developments has been applied in the research. Neuman states that it can be in three stages in comparative historical and sociological research (Neuman, 2006: 605): When we adapt Neuman's historical and sociological research method to the study, the following table is formed:

Chart 1

Information on the Method of the Study

First stage: Research location	Turkey
Second stage: Time zones	1950-1960, 1980-2000, after 2000
Third stage: Analysis	Qualitative data, historical research and description

This study; In Turkey, the rural-urban internal migration in the 1950s, especially after 1980, the city experienced political and internal migration to metropolitan areas for economic reasons, but nowadays it has limited internal migration as experienced or reverse projected to live. For example in this study; In the year 1980 in Turkey it was accepted as a judgment is made to the metropolises of the city's internal migration. These data and observations were excluded from the study while it is known that the wave of internal migration is caused by economic developments, political pressures, education and transportation. Because the causes and consequences of internal migration should be evaluated in another study area. In this context, the limitation of the study is important and is associated with the future claim, which is accepted as the hypothesis of the study.

Findings: Studies on the causes and consequences of internal migration occurred periodically in Turkey are made. It is necessary to summarize these studies. In this context, among the findings of the study, some notes belonging to the phenomenon of internal migration and which significantly affect internal

migration are included. These notes laid the groundwork for the study findings. It should be known that the information on the internal migration is recorded over objective data on immigration and internal migration in Turkey was researched in different time and place. The first remarkable finding in this area is that there are many studies on internal migration.

In the name of the Republic of Turkey Prime Ministry State Planning Organization for the relevant period in April 2008, "Internal Migration and Qualifications of Migrants in Turkey (1965-2000)" published the study. In another study, Yener (1977) investigated the internal migrations of the 1965-70 period and the socio-economic characteristics of the migrants.

Discussion and Conclusion: Important discussion topics of the study were shaped according to the answers to the questions below. The answers to these questions are determined mainly by the limitations of the study and make it possible to make a future prediction. The questions compiled in this section are mainly answered through the evaluations in the conclusion section. Also, it remains emblematic of the top earners in Turkey are known to turn to the coastal village. In recent years, settlements in the village have been responding to the return to natural life, and this process, especially initiated by popular people and high-income people, continues to increase. This process, which is considered to be initiated mainly by people belonging to the high-income group; Considering the internal migration mobility in recent years, it is seen that it also affects the middle-income groups.

The positive transformation of the rural area in recent years accelerates reverse migration. It is known that the negativities experienced in the cities are among the causes of the change in the countryside. In addition to this, the reasons such as reduced terrorism and security problems, individuals' return to fresh air, meeting with the earth and natural life, increased transportation opportunities, and communication started to become widespread everywhere. On the other hand, an important part of people's efforts to improve their social relations, especially in the countryside, is also important. The incentives and supports of the public (such as TKDK's return to the village projects) show the rural area as attractions and are effective.